

ПРОЦЕСИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається вплив навчально-корекційної діяльності на процеси пам'яті та її складові дітей з затримкою психічного розвитку та вивчення умов для кращого запам'ятовування дітьми даної категорії.

Ключові слова: діти з затримкою психічного розвитку, мнемічні процеси, навчальна діяльність, готовність до шкільного навчання.

The article considers the impact of educational and corrective activities on the processes of memory and its components in children with mental retardation and the study of conditions for better memory of children in this category.

Key words: children with mental retardation, mnemonic processes, educational activity, readiness for school.

Проблема затримки психічного розвитку і труднощів у навчанні усвідомлюється психологами і педагогами усього світу як актуальна психолого-педагогічна проблема.

За статистичними даними, кількість дітей з затримкою психічного розвитку, що зазнають труднощів у навчанні, коливається в межах від 5 до 11%. По офіційним даним департаменту охорони здоров'я, освіти і соціального добробуту США, у великих містах воно доходить до 30% [2, с.12]. Можливою причиною різкого збільшення числа таких дітей є наявність таких районів (головним чином в країнах, що розвиваються), де умови життя характеризуються абсолютно незадовільним медичним обслуговуванням, недостатнім і неякісним харчуванням і антисанітарним станом житла. Ця проблема стосується й нашої країни.

В Україні завдяки різкому зниженню соціально-економічного рівня життя нашого суспільства збільшилася кількість неблагополучних сімей. Неблагополучна сім'я, алкоголізм батьків, їх неухважність, а часом жорстокість до дитини, негативно впливають на її психічний розвиток.

Негативно впливає на фізичний та психічний розвиток дітей погіршення екологічного стану в Україні. Це збільшує небезпеку захворювань, що викликають ушкодження головного мозку. Об'єднання біологічних факторів із соціально-культурною депривацією призводить до множення їхнього ефекту і до прояву відставання навіть у тих випадках, коли ушкодження мозку було незначним і в сприятливих умовах ніяк не позначилося б. Під впливом вищезазначених факторів в нашій країні постійно збільшується кількість дітей з затримкою психічного розвитку, а також дітей з порушенням розумового розвитку.

Недостатня сформованість пізнавальних процесів найчастіше є головною причиною труднощів, що виникають у дітей із ЗПР під час навчання в школі. Через те, що програма спеціальних навчальних закладів для дітей з затримкою психічного розвитку (ЗПР) передбачає одержання ними освіти в обсязі середньої загальноосвітньої школи, створення системи корекційного навчання для таких учнів обов'язково припускає ретельне вивчення своєрідності їхньої пам'яті, а також шляхів і методів її удосконалювання.

Діти з ЗПР сенсорну інформацію сприймають у загальмованому вигляді у порівнянні з однолітками нормо типового розвитку. Подібні висновки стосувалися і зниження пам'яті та запам'ятовування. Крім того, за даними Н.Г. Піддубної стан пам'яті виявився менш продуктивним в даної категорії дітей, що змушує вважати недорозвитком

емоційно-вольову сферу даних дітей [29, с. 144]. Однак дослідження пам'яті виявили істотні дефекти й у розвитку мимовільної діяльності.

Важливою складовою готовності дитини до шкільного навчання є певний рівень розвитку її інтелектуальної діяльності: здатності усвідомлювати поставлене пізнавальне завдання і панувати його виконання. Усе це вимагає досить високого рівня розвитку розумових дій та операцій: аналізу, порівняння, синтезу, абстрагування, узагальнення, а також достатнього розвитку мовлення і оволодіння певний колом понять [4,с.99].

Необхідно підкреслити, що занесення у пам'ять і збереження інформації, яку необхідно запам'ятати, здатність відтворити цю інформацію в певний час і в необхідній послідовності — важливі умови для засвоювання системи знань, навичок та вмінь

Одним із шляхів підвищення ефективності процесу навчання є удосконалення організації мнемічної діяльності дітей.

Отже, вивчення особливостей пам'яті у молодших школярів з затримкою психічного розвитку має велике значення для вирішення багатьох проблем, що виникають у процесі навчання дітей цієї категорії, що спонукало до вивчення цього феномену.

Експеримент проводився в 2 класі для дітей із затримкою психічного розвитку.

В контрольну та експериментальну групи увійшло по 10 дітей віком 8–9 років з затримкою психічного розвитку (учні двох паралельних класів).

Протягом 6 місяців діти, що увійшли в експериментальну групу, навчалися за спеціально розробленою програмою.

На початку експерименту була досліджена продуктивність пам'яті дітей, що досліджувалися. Для цього використовувались методики, спрямовані на вивчення ефективності різних прийомів запам'ятовування [3,4]:

1. Групування матеріалу.
2. Використання опорних картинок.
3. Концентрація уваги на об'єкті, що запам'ятовується.
4. Порівняння предметів, що запам'ятовуються між собою.
5. Встановлення смислових зв'язків між елементами матеріалу.
6. Встановлення логічних асоціацій.

Пропонувалось по 10 завдань кожного типу, підраховувалась кількість успішно відтворених завдань.

Аналіз первинної діагностики показує, що діти виявили знижену здатність до запам'ятовування найрізноманітнішого матеріалу: тексту, цифр, наборів слів і предметних картинок.

Більш ефективним виявилось використання таких прийомів запам'ятовування, як використання опорних картинок, порівняння предметів, що запам'ятовуються між собою, групування матеріалу. При цьому заслуговує на увагу те, що повнота відтворення значною мірою залежала від складності завдання. Наприклад, при завчанні невеликого за обсягом і доступного за змістом тексту діти з затримкою розвитку відтворили 76,4 % значеннєвих одиниць тексту, а при вирішенні більш складних мнемічних задач, наприклад, у випадку згадування слів з опорою на наочний матеріал, вони відтворювали до 60 % таких одиниць (у дітей з нормальним розвитком, за літературними даними, ці показники відповідно дорівнюють 87 і 92,5 %) [1].

Експериментальна робота складалася з декількох етапів. На першому етапі школярів навчали групуванню наочного предметного за змістом матеріалу як самостійної розумової операції; на другому етапі їх навчали застосовувати цю операцію при запам'ятовуванні. У свою чергу кожний етап містив декілька стадій:

- 1- формування умінь поєднувати картинки в значеннєві групи на основі виділення загальних істотних ознак предметів,
- 2- навчання позначати виділені групи відповідним терміном.

Друга стадія навчання викликала певні труднощі в дітей експериментальної групи. Тому цим учням доводилося приділяти особливої уваги, оскільки умінь позначати

узагальненими термінами виділені значеннєві групи є найважливішою умовою успішного використання групування як мнемічного прийому. Спочатку вони навчалися прямої операції. Після цього діти повинні були засвоїти зворотню операцію, тобто навчитися до визначеного загального поняття підбирати конкретні поняття. Діти з затримкою психічного розвитку з великими труднощами засвоювали переходи від прямих операцій до зворотних і на оборот.

Третя стадія навчання передбачала навчитися одночасно запам'ятовувати назви утворених ними груп і конкретні предмети, що увійшли в ці групи. Спеціально тренувалися діти також у використанні зробленого групування на стадії відтворення.

Заняття були організовані таким чином, щоб максимально активізувати діяльність усіх школярів, що брали участь у них.

Особлива увага приділялася грі як одній з основних форм діяльності дітей із затримкою психічного розвитку.

Аналіз результатів експериментальної роботи дає підстави зробити висновок про те, що діти з затримкою психічного розвитку здатні освоїти раціональні прийоми осмисленого запам'ятовування, ефективні для їх однолітків з нормативним розвитком. Так, при цілеспрямованій корекційній роботі дітям даної категорії можна прищепити необхідні навички мнемічної діяльності, що дозволяє істотною мірою компенсувати недорозвинення процесів запам'ятовування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Задержка психического развития // Педагогический энциклопедический словарь. – М.: Проспект, 2003. – 800 с.
2. Певзнер М.С. Клиническая характеристика детей с задержкой развития. *Дефектология*. 1988. № 3. С. 28-32
3. Поддубная .Г. Особенности произвольной памяти у детей с задержкой психического развития. М.: Высш. образование, 1986. 3226 с.
4. Развитие учащихся в процессе обучения (I-II классы) / Ред. Л.В. Занков М.: Просвещение, 1983. 299 с.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Яковлева С.Д.